

priliko največ baviti ravno z umetnostjo tega časa. Zdi se mi, da je baročnemu slikarstvu z romantiko vred odmerjenega vse premalo prostora, komaj devet snopičev, nasproti dvanajstim, kolikor jih bo obsegal srednji vek. Prav tako se mi zdi, da bosta tudi kiparstvo in arhitektura (po sedem snopičev), zlasti zadnja, kar preslabo obravnavana.

Izdaja je res odlično opremljena, tako da prav nič ne zaostaja za največjimi tujimi edicijami. Slike so jasne in nazorne in skrbno odtisnjene. Seveda na žalost na sicer potrebne reprodukcije v barvah pri naših skromnih razmerah ni mogoče misliti. Enostavno, a dostojanstveno zunanost je izdelal mojster Plečnik.

Ko bo izdaja zaključena, bo z njo pridobila slovenska kultura delo vekovne važnosti, ki bo v naši oblikujoči umetnosti takega pomena, kakor so, recimo, Štrekljeve Narodne pesmi ali Biografski leksikon. In kar je pri tem še posebno razveseljivo in tolažljivo v današnjih časih, ki so tako nenaklonjeni duhovnemu življenju, je to, da se je našel zasebnik, ki je prevzel odgovornost za tako izdajo. Drugod izhajajo slična dela z bogatimi podporami akademij, javnih ustanov ali vladarjev. Ne vem, ali je ta založnikova odločitev izraz poguma ali celó drznosti, poslovnega značaja gotovo ni. V teh prečudnih dneh je to delo spet nov dejavni dokaz, da slovenstvo ni zgolj beseda, temveč duhovna in življenjska istinitost.

K. Dobida.

GLOSE

OPOMBE K »ZBRANEMU DELU FRANA ERJAVCA«. Naslednje opombe Ljudmile in Milene Erjavčeve k življenjepisju njunega očeta Frana Erjavca, ki ga je objavil dr. Slodnjak v I. zvezku »Zbranega dela«, govore prav za prav le o Erjavčevem zasebnem življenju. Vendar je uredništvo uverjeno, da so v njih tehtna oporišča za celotnejšo in natančnejšo kritično analizo Slodnjakove uvodne razprave — tako glede orisa Erjavčeve osebnosti kakor glede njegovega literarno-zgodovinskega pomena in vrednosti.

*

V začetku minilega leta je začela izdajati Jugoslovanska tiskarna »Zbrano delo Frana Erjavca«. V življenjepisju, ki ga je spisal profesor dr. Slodnjak za I. zvezek te zbirke, je očetovo zasebno življenje pokazal tako netočno, celó izmišljeno in neresnično, da bi morali marsikaj ovreči, vendar se omejujeva le na najvažnejše.

Dr. Slodnjak piše na strani 13. tole: »Iz novele Zamorjeni cvet moram slutiti, da je morda bil med njima (bratoma) spor zaradi neke ženske, katero je izneveril mlajši brat starejšemu.«

V »Zamorjenem cvetu« opisuje naš oče svojo prvo ljubezen do deklice iz višjih zagrebških slojev. Ime ji je bilo Melanie. Tako so bila podpisana njena, v nemškem jeziku pisana ljubezenska pisma. Na željo staršev se je morala poročiti z bogatim graščakom. Njena pisma je rajni oče hranil v svoji pisalni mizi.

Pokojna gospa Zarnikova je naši mami marsikaj povedala o tej ljubezni. Njegov brat Mihael pa je ni niti poznal, saj je bil preprost človek, takrat šele v dvaindvajsetem letu, in ni bil nikoli v Zagrebu. O kakšni rivaliteti med bratoma torej ne moremo govoriti. Jasno je, da je ona »stena« in »bolestna in huda pravda med bratoma« (str. 14.) le plod fantazije gospoda urednika.

Profesor Slodnjak piše na 14. strani: „Mati Elizabeta je bila življenja željna ženska. Elizabeta Erjavčeva je morala še vedno misliti na utešitev spola, kateremu se je tako pokorila, da je zapustila otroke in šla k drugemu možu.“

Tu se dr. Slodnjak nelepo izraža o naši babici in rani našo rodbinsko čast. Elizabeta Erjavčeva je bila poštena žena. Nikdār ni pripovedoval niti njen sin niti ni pripovedovala njena sestra in očetova teta Marija Bezlajeva, ki je živela pri nas do svoje smrti, o njej kaj slabega. Da se je drugič omožila, pač ni zločin, ampak prirodni, že vsakdanji pojav. V „Slovanu“ leta 1886. beremo med drugim: „Mati se mu je zvala Eliza Bezlaj, katera je spajala vse telesne in duševne lepote dobre matere.“ Tako so pisali o njej ljudje, ki so takrat živeli in jo gotovo bolje poznali kakor profesor Slodnjak.

Na 15. strani čitamo: „Pri Erjavčevih se je udomačilo uboštvo. Naš Fran je iz šole gredé večkrat gladen pobiral po tleh česnje...“

Iz dejstva, da je mladi Erjavce pobiral česnje za branjevkami, bi bilo nezmislno sklepati, da je delal to iz siromaštva. Če je to res kdaj storil, je storil le iz otroške lakomnosti po sadju.

Tudi trditev, da sta ga uboštvo in izkoreninjenost pahnili v naročje prirodi, ni resnična. Dr. Slodnjak nadaljuje na 15. strani: „Tako je uboštvo pahnilo Erjavca v naročje prvemu njegovemu prijatelju in učitelju — naravi.“

Noben lačen in beden človek si ne uteši lakote, če hodi „po polju“ in na ljubljanski grad, „odkoder se odpira najlepša panorama itd.“. Oče ni vzljubil prirode zato, ker je bil ubog in sirota, ampak zaradi tega, ker mu je narava sama položila ljubezen do sebe v zibelko in morda zato, ker je usoda privedla Schmidta na njegovo življenjsko pot. V poznejših letih pa je bil prirodopis njegova stroka.

Tudi osamljen ni bil. Imel je sestre, brata, teto, zlasti pa babico, ki ga je ljubila, vzgajala in skrbela zanj. Dr. Slodnjak piše v drugem zvezku na 8. strani: „... njegova babica Marija Bezlajeva, ki ga je odgajala po očetovi smrti in materini možitvi, je bila, kakor vse kaže, plemenita vzgojiteljica.“ Izobilja gotovo ni bilo, a če je imela branjarijo in trafiko, mu ni bilo treba stradati. Dr. Slodnjak piše v prvem zvezku na 16. strani: „Dečko je bil močan, zdrav...“ (torej ne sestradan in slaboten, kakor bi moral biti, če bi bil zrasel v taki revščini), „toda ljudi kmalu ni več ljubil. Žival mu je bila bližja nego človek. Nje se ni bal, pred človekom pa je čutil tiho grozo, ki jo je sicer z leti premagal z neko neosnovano idealno prepričanostjo o dobroti v človeku... V tem je uspel tako, da je v svojih znancih in prijateljih zapustil vtis ‚blage‘ duše, v resnici pa je bil pravi človek z nenasitnim, vesoljnim tekom, a z veliko voljo, zadovoljevat ga na socialen in časten način.“

Ni res, da ni ljubil človeka in da se ga je bal. Že v Ljubljani in na Dunaju je imel prijatelje in tovariše. Kot mlad dijak je občeval s Schmidtom in Dežmanom. V Zagrebu je imel mnogo prijateljev in pobratimov, ki so mu bili vse življenje dragi in vdani. Tudi v Gorici ni strpel brez družbe. Izprva, ko še ni imel slovenske družbe, se je pridružil družinam nemških profesorjev-tovarišev. Pozneje, ko se je oženil, je bila njegova gostoljubna hiša odprta vsem prijateljem in prosvetnim delavcem. Redno vsak dan sta prihajala na črno kavo notar Ig. Gruntar in pesnik Josip Pagliaruzzi; tema dvema so se pridružili čisto še drugi, največkrat Simon Gregorčič in njegovi slovenski kolegi profesorji. V Gorici je bil član „Čitalnice“ in še kot štiridesetleten mož je nastopal v Klavžarjevi skupini z lepim uspehom na odru, doma in v Tolminu. Kakor je videti, je bil oče docela drugačen, kakor ga slika profesor Slodnjak.

Oče gotovo tudi ni bil „človek z nenasitnim, vesoljnim tekom“, nasprotno — drugi, posebno njegovi vrstniki, so bili sodili, da je bil mnogo preskromen. Vsi njegovi znanci in prijatelji, ki so ga dobro poznali, so čislali njegovo močnatost, odločnost, odkritosrčnost, njegov blag in lep značaj. Bivši deželni glavar Fr. Šuklje piše o njem v svojem delu „Sodobniki“ tole: „Med profesorji goriške realke se je predvsem odlikoval blagi Fran Erjavec, pravi mož v vsakem oziru. Odličen znanstvenik, priljubljen učitelj, ugleden kolega, prijeten družabnik, vse te lastnosti so bile združene v našem Erjavcu.“

Na 22. strani piše dr. Slodnjak med drugim tudi tole: „Erjavec, predmestni otrok, je dobival skromnejše ocene: v III. razredu na pr.: dobro — jasno razumevanje in večinoma pravilno podajanje; tudi v osmi šoli je dobil enako oceno.“

K temu bi pripomnili, da se je ohranilo izpričevalo za V. gimnazijski razred (1852). Iz njega je razvidno, da je oče izdelal ta razred z odliko. Izpričevalo je pri nas na razpolago. „Lektionsplan des Schuljahres 1855“ navaja, da je oče v VIII. gimnazijskem razredu ob koncu šolskega leta dobil „ein Zeugnis der ersten allgemeinen Fortgangsklasse“. Čudno, da je dr. Slodnjak omenil le skromnejšo oceno, ko bi bil prav tako lahko navedel tudi boljše.

„Bil je dober ješčec, ki je rad pošteno napasel in napojil svoje telo“, piše dr. Slodnjak na 41. strani. V jedi in pijači je bil normalen, zmeren v vsakem oziru.

„Poglavitni vzrok njegove odpovedi so bile v resnici njegove družinske razmere,“ piše dr. Slodnjak na 83. strani, „kajti njegova žena je takrat bila res hudo bolna, kar je menda povzročila strela, ki je 23. avgusta 1873. l. ponoči udarila v Erjavčevo stanovanje.“

Ni res, da je bila naša mama, ko je bil oče imenovan za vseučiliškega profesorja v Zagrebu, hudo bolna. Strela je res leta 1873. udarila v stanovanje, toda brez posledic za njeno zdravje. Le njeni živci so od prestanega strahu nekaj časa trpeli. Tedaj je bila šele devet mesecev poročena, stara 19 let. Imela je potem otroke in je bila srečna in zadovoljna do smrti sina Milutina leta 1884.

K strani 49. naj pripomniva: Naša mama je bila leta 1890. že osem let Erjavčeva žena in ne nevesta. Tudi ni bila rejenka, ampak varovanka veletrgovca Trippa.

Tu bodi tudi omenjeno, da oče ni nikoli imel raka v želodcu (101. stran) in se zaradi te bolezni nikoli ni zdravil. Na ekskurzijah je večkrat hodil ves premočen po hribih in se je vselej iznova prehladil, večkrat tudi pokvaril želodec, a o trajni želodčni bolezni ni bilo sledu. Ker je ob vsakem vremenu zahajal v prirodo, je dobil kronični bronhialni katar. Smrt ga je dohitela docela nepripravljenega. Niti svojih reči ni uredil, kar bi bil gotovo storil, če bi bil le slutil hudo bolezen. V mrtvaškem listu je zapisano, da je umrl od možganske kapí (apoplexia cerebialis).

Mogoče je dr. M. Zarnik po toliko letih (bil je takrat še otrok) zamenjal našega očeta z našo mamo. Njo so zdravniki leta 1885. zdravili zaradi želodčne bolezni. Morda je bil kakšen zdravnik menil, da je bil rak, kar pa tudi ni bilo res, saj je še zdaj čila in zdrava.

Ker je medtem izšel že II. zvezek Erjavčevih del, popravljava še na 13. strani:

Da bi bila strela povzročila vrzel v izhajanju „Domačih in tujih živali“, po najinem mnenju ne drži. Strela je udarila 23. avgusta 1873., kar ugotavlja dr. Slodnjak sam. Jasno je, da je moral biti VI. zvezek za leto 1874. ob tistem času že napisan, ker je Mohorjeva družba začela že meseca oktobra 1873. razpošiljati svoje knjige za 1874. Torej dober mesec po nesreči.

V Ljubljani, decembra 1934.

Ljudmila in Milena Erjavčevi.